

УДК 811.111'373:327(73)

О. Т. Тимчук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Механізми реалізації принципу політичної коректності в американському соціумі

Роботу виконано на кафедрі практики англійської мови ДДПУ ім. І. Франка

У статті проаналізовано механізми реалізації принципів політичної коректності, а також визначено відповідні технологічні прийоми й сфери їх застосування в суспільному житті Сполучених Штатів Америки.

Ключові слова: табування, евфемізація, гендер, сексизм.

Тимчук Е. Т. Механизмы реализации принципа политической корректности в американском социуме. В статье анализируются механизмы реализации принципов политической корректности, а также определяются технологические приемы и сферы их применения в общественной жизни Соединенных Штатов Америки.

Ключевые слова: табуирование, эвфемизация, гендер, сексизм.

Tymchuk O. T. Methods of Implementation of the Principle of Political Correctness in the Social Life of the USA. The article focused on the mechanisms of realization the principles of political correctness. Corresponding technological methods and spheres of their application in the social life of the United States of America are also investigated in the article.

Key words: taboos, euphemisation, gender, sexual language.

Постановка наукової проблеми та її значення. Появу феномену політичної коректності в США наприкінці 60-х років ХХ ст. пов'язують із соціокультурною конфронтацією певних груп американської спільноти. Збільшення кількості публічних виступів афроамериканців проти використання етнімічної лексеми «black» на позначення темношкірого населення Сполучених Штатів зумовило виникнення мовно-культурного руху, який згодом вийшов за межі расового протистояння й став актуальним для багатьох верств американського суспільства. До руху підтримки політичної коректності згодом долучилися феміністичні кола. У 70-ті роки відбулася гендерна мовна реформа, ознакою якої стало очищення англійської мови від вербальної дискримінації за ознаками статі (так званого «сексизму»). На сучасному етапі розвитку американського суспільства принципи політичної коректності покладені в основу відбору мовних засобів, що стосуються не тільки сфер міжгендерних та міжгендерних відносин, а й охоплюють також інші сфери соціуму. Політична коректність передбачає вилучення з акту комунікації таких мовних одиниць, які можуть дискримінувати людину щодо статі, віку, сексуальної орієнтації, розумового й фізичного розвитку, національності, віросповідання, політичних уподобань тощо.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Щодо виникнення самого терміна «політична коректність» («political correctness», «politically correct», «РС») існує велика кількість версій. Тривалий час вважали, що він з'явився в працях Мао Цзе-Дуна в 1960 р. Проте вперше цей термін трапляється в 1793 р. у промові Джеймса Вілсона, судді штату Джорджія. Деякі дослідники (зокрема Т. В. Кисельова) пов'язують появу терміна «політична коректність» з ім'ям представника феміністського руху США Карен де Крау. На теренах пострадянського простору феномен політичної коректності ставав об'єктом наукового дослідження мовознавців, зокрема тих, хто досліджує американський варіант сучасної англійської мови [1; 6], політологів [3], країнознавців [4]. Визначення терміна «політична коректність» подається в деяких спеціалізованих довідникових виданнях, наприклад [5]. Дотепер цей термін є семантично неоднозначним і стосується не тільки політичного життя, як про це можна було б судити із самої назви, але також інших сфер життя суспільства.

Мета нашої розвідки полягає в тому, щоб дослідити технологічні прийоми застосування політичної коректності як політичного феномену. Для її досягнення ставимо такі **завдання**: проаналі-

зувати механізми реалізації принципів політичної коректності, визначити відповідні технологічні прийоми й сфери їхнього застосування в американському суспільстві.

Предмет дослідження – феномен політичної коректності як принцип політичної культури, його концептуальні засади та технологічні аспекти функціонування. **Об'єкт** дослідження – лінгвістичні й екстралінгвістичні механізми впровадження принципу політичної коректності в суспільному житті США.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Запровадження принципів політичної коректності здійснюється, передусім, через модифікацію суспільно-політичної лексики. Серед механізмів такої модифікації вирізняється евфемізація образливих для окремих соціальних груп слів та виразів. За визначенням В. І. Заботкіної, «принцип ввічливості лежить в основі утворення нових евфемізмів, що приховують фізичні чи розумові недоліки (*cripple* змінюється на евфемізм *handicapped*)» [2, 86]. Евфемізація використовується також у лексико-семантичних групах, що описують вік людини, її расову приналежність. Зокрема, замість термінів, що позначають приналежність людини до певної раси, уживаються евфемізми, створені за географічною ознакою (наприклад, замість *Oriental – Asian-American*, замість *Indian – Native-American*). Задля запобігання дискримінації жінок зазнали змін лексичні одиниці на позначення осіб жіночої статі. Дж. Хаджес зазначає, що останнім часом у мові відбувається перехід «від сексуального до расового табування» [7, 241]. Це табування дає змогу уникнути дискримінації окремих расових та етнічних меншин. Інструментами впровадження принципів політичної коректності в суспільно-політичну лексику є кодекси мовної поведінки, рекомендації зі стилю та слововживання для засобів масової інформації, тлумачні словники. Використання прийомів «табування» й «евфемізації» дає змогу через модифікацію лексичного складу мови вплинути на суспільну свідомість соціуму, уникнути конфронтаційності в суспільстві. Попри всю важливість ролі, яку відіграє модифікована з погляду політичної коректності лексика в зміні норм мовленнєвої поведінки індивіда, багато лінгвістів піддали критиці штучні слова та вирази, що псують мову. Це модифікації на кшталт: *chemically challenged person – drug addict, melanin impoverished – white person, domestic incarceration survivor – wife* та ін.

Феномен політичної коректності має і своїх прихильників, і противників, які вважають, що дотримання його принципів призведе до цензури й втрати демократичних свобод. Прикладом такого протистояння може служити феномен так званих «культурних війн», які точилися навколо змісту навчальних курсів і програм із літератури, що не включали до списку обов'язкових для вивчення творів письменників – жінок, інвалідів, чорношкірих і т. п. У результаті цього протистояння в багатьох університетах США відмовилися від єдиного сталого списку літературних творів на користь більш демократичної системи мультикультурних курсів.

У системі освіти існують також спеціальні кодекси мовної поведінки вищих навчальних закладів. Ще на початку 40-х років ХХ ст. рішення Верховного суду США сформулювали доктрину образливих слів. Кодекси мовної поведінки вищих навчальних закладів покликані регулювати процес комунікації університетських містечок для того, щоб вилучити з нього образливі слова на адресу расових груп та етнічних меншин, осіб нетрадиційної сексуальної орієнтації, інвалідів, представників окремих релігійних течій тощо.

Особливу увагу в американському суспільстві приділяють політичній комунікації. У США створено низку спеціальних інституцій, діяльність яких пов'язана з політичною комунікацією. Зокрема, у межах Американської політологічної асоціації (APSA) діє секція політичної комунікації, яка видає журнал «Political Communication» та електронний варіант «Political Communication Report». Політична коректність як засіб, що унеможливорює дискримінацію індивіда за ознакою його політичних уподобань, є невід'ємним складником політичної комунікації. Інтенсифікація інформаційного впливу як результат розвитку нових комунікативно-інформаційних технологій робить особливо актуальним дотримання принципів політичної коректності у сфері політичної комунікації.

У системі державного управління США існує програма позитивних дій, що спрямована на запобігання дискримінації за расовою, статевою чи етнічною ознакою. На практиці дія цієї програми виявляється у квотуванні місць для меншин при прийомі на роботу, зниженні вимог для певних соціальних груп під час вступу до вищих навчальних закладів тощо.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Політична коректність як засіб компенсації нерівності людей виявляється в різноманітних соціальних сферах суспільного життя Сполучених

Штатів. На рівні суспільно-політичної лексики – це використання прийомів «табування» та «евфемізації» образливих слів і виразів, у системі освіти – дотримання кодексу мовної поведінки, у системі державного управління – квотування. Аналіз технологічних аспектів політичної коректності показав, що провідна роль у впровадженні її принципів у життя соціуму відводиться мові як засобу формування соціальної картини світу.

Список використаної літератури

1. Асеева Ж. В. Лексические средства выражения идеологии политической корректности в современном английском языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Асеева Ж. В. – Иркутск, 1999.
2. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка : учеб. пособие для студ. филол. фак. ун-тов / Заботкина В. И. – М. : Высш. шк., 1989. – 128 с.
3. Колтунов О. Ю. Концептуальні основи політичної коректності / О. Ю. Колтунов // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. – Одеса : Юрид. л-ра, 2004. – С. 361–370.
4. Остроух А. В. Политическая корректность в США: культурологический аспект проблемы : дис. ... канд. культурол. наук : 24.00.12 / Остроух А. В. – М., 1998.
5. Рябов С. Г. Політична коректність / С. Г. Рябов // Політологічний енциклопедичний словник / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; Укр. асоціація політологів ; ред. : Ю. С. Шемшученко, В. Д. Бабкін, В. П. Горбатенко. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К. : Генеза, 2004. – С. 506–507.
6. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / Тер-Минасова С. Г. – М. : Слово, 2000. – 262 с.
7. Hughes G. Swearing: A Social History of Four Language, Oaths and Profanity in English / G. Hughes. – Oxford : Blackwell, 1992. – 284 p.

Статтю подано до редколегії
21.03.2012 р.